

4. Мальцева Е. Особенности нарушения речи у детей с задержкой психического развития / Е. Мальцева // Дефектология. – 1990. – № 6. – С. 10-17.
5. Соколова Г. Развитие лексико-семантической стороны мовлення у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку : автореф. дис ... канд. психол. наук / Г. Соколова. – Одеса, 2011. – 21 с.
6. Стецюк І. Метод наочного моделювання в роботі з дітьми із ЗНМ / І. Стецюк // Логопед. – 2012. – № 3. – С. 13-23.
7. Ульяновская У. Шестилетние дети с задержкой психического развития / У. Ульяновская. – М. : Педагогика, 1990. – 184 с.
8. Филичева Т. Логопедия. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников / Т. Филичева, Н. Жукова, Е. Мальцева. – Екатеринбург, 1998. – 240 с.

УДК 376.1-056.264-053.4:615.851.4:74

В. Ю. Дермельова

магістрант спеціальності
«Спеціальна освіта
(Логопедія. Спеціальна психологія)»

О. В. Ласточкина

кандидат педагогічних наук, доцент
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

НЕТРАДИЦІЙНІ ТЕХНІКИ ІЗОТЕРАПІЇ У ЛОГО-КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

У даній статті висвітлюються особливості використання нетрадиційних технік ізотерапії в корекційному процесі осіб із загальним недорозвитком мовлення.

В даній статті освещаются особенности использования нетрадиционных техник изотерапии в коррекционном процессе для лиц с общим недоразвитием речи.

This article highlights the peculiarities of using alternative isotherapy techniques in correctional process for persons with General underdevelopment of speech.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, ізотерапія, нетрадиційні техніки ізотерапії.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, изотерапия, нетрадиционные техники изотерапии.

Key words: general underdevelopment of speech, isotherapy, alternative isotherapy techniques.

Постановка проблеми. Для дитини мовлення виступає одним із основних

засобів пізнання довкілля. Діти, знайомлячись із навколишнім світом, намагаються відобразити його у різних видах діяльності – грі, малюванні, ліпленні, розповідях тощо. Отримані враження від навколишнього світу дитина може передати за допомогою образів, уяви, завдяки різноманітних матеріалів втілити їх у реальні форми.

Досить повно в педагогічній літературі висвітлено проблеми мовленнєвої (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Трифонова та ін.) та образотворчої діяльності (А. Івершинь, В. Інжестойкова, Т. Комарова, Н. Сакуліна та ін.). Однак, питання впливу нетрадиційних технік ізотерапії на становлення мовленнєвої діяльності дітей із тяжкими порушеннями мовлення залишається одним із нагальних питань логопедичної практики.

Мета статті: висвітлити особливості використання нетрадиційних технік ізотерапії в корекційній роботі осіб із загальним недорозвитком мовлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діти з загальним недорозвитком мовлення є особливою категорією для теоретико-практичного вивчення в логопедії. Їх психофізичні особливості справляють значний вплив на формування усіх видів діяльності й зображувальна діяльність не є виключенням. Зображувальна діяльність дітей із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) та дітей з нормою мовленнєвого розвитку суттєво відрізняються. Діти з ЗНМ значно пізніше починають звертати увагу на забарвлення предметів і співвідносити кольори. У них виявляються труднощі запам'ятовування та диференціації кольорів, спостерігається тенденція до заміни назв проміжних кольорів, причому такі перенесення є стійкими. Малонасичені кольори діти з ЗНМ часто називають «білими»: недостатнє сприймання слабонасичених кольорів впливає і на їх назву. Якщо старші дошкільники з нормою мовленнєвого розвитку вільно використовують слова-визначення «зеленуватий», «світло-жовтий», «блакитний», то діти з ЗНМ такими визначеннями не володіють [5].

У дітей із ЗНМ мовленнєвий недорозвиток часто поєднується з руховими

порушеннями різного характеру та ступеня вираженості. У таких дошкільників із затримкою формується готовність руки до письма, тому довго не проявляється інтерес до малювання. У дітей із ЗНМ відзначається загальна моторна незграбність, недостатня координованість рухів руки та пальців; спостерігається уповільнене формування просторових уявлень. При ЗНМ відмічається дзеркальне відтворення частин малюнка, зображення тільки однієї або декількох просторових ознак, відсутність деяких (іноді значущих) деталей, неправильність пропорцій, відхилення ліній від заданого напрямку, розриви між лініями в місцях з'єднання, перетин ліній. У ряді випадків при ЗНМ спостерігаються легкі рухові порушення (тремор пальців рук). Діти не можуть правильно тримати олівець, пензлик, регулювати силу натиску [6].

Відзначається ослаблення і збіднення зорових уявлень про предмет, труднощі у співвідношенні сприйнятого на слух слова з його зоровим образом. При малюванні тих чи інших предметів через бідний словниковий запас і труднощі засвоєння понять «частина-ціле» випускаються важливі деталі, необхідні для їх розпізнавання (наприклад, ручка у чашки, гребінець у півня тощо). Загалом у дітей із ЗНМ спостерігається несформованість техніки малювання, що характеризується одноманітністю способів зображення предметів, наявністю шаблонних зображень (кліше), що повторюються у всіх малюнках із деякими змінами та доповненнями. Тому, простежується вузька тематичність малюнків, їх схематизм [3].

Порушення уваги, пам'яті, емоційно-вольової сфери (підвищена збудливість нервової системи), що відрізняються своєрідністю у дітей із загальним недорозвитком мовлення, теж значно впливають на якість зображення. Часто для дітей даної категорії важливим є сам процес малювання, а не його результат. Зображувальна діяльність дітей із порушенням мовлення потребує цілеспрямованого розвитку. Необхідно стимулювати розвиток пізнавальних процесів, дрібної моторики й інтересу до самої діяльності.

Ефективним корекційним засобом розвитку мовлення дітей із ЗНМ виступає ізотерапія. Ізотерапія – зображувальна творчість, що бере участь в узгодженні міжпівкульної взаємодії; вона потребує участі багатьох психічних функцій. У процесі малювання активізується і конкретно-образне мислення, яке в основному пов'язане з роботою правої півкулі, і абстрактно-логічне, за яке відповідає ліва півкуля. Ізотерапевтична діяльність – це своєрідний аналог «графічного мовлення», – писав Л. С. Виготський.

Нетрадиційні техніки ізотерапії – це способи створення нового, оригінального твору мистецтва, в якому гармонує все: і колір, і лінія, і сюжет. Проблемою розвитку нетрадиційних технік ізотерапії займалися Т. Сайганова, Р. Казакова, В. Слепцова, Т. Смагіна, Е. Сєдова О. Недорезова, Н. Степанова, В. Волчкова та інші [4].

Діти оволодівають різним зображувальними техніками, зокрема:

- малювання за допомогою трафаретів, шаблонів, природного матеріалу;
- пластилінографія – створення зображення (об'ємного або плоского) з допомогою пластиліну та додаткового матеріалу (природного, бросового тощо);
- «малювання долоньками», «пальчиковий живопис» – прийом малювання долонею: занурення всієї долоні або її частини у фарбу та формування відбитка;
- кляксографія – це ігри з плямою: роздування фарби, розтягування фарби нахилом листа, створення плям за допомогою соломинки та домальовування до впізнаваного образу;
- сира акварель або малювання «по мокрому» – створення зображення на мокрому аркуші паперу;
- обривна, об'ємна аплікація;
- конструювання з паперу з елементами оригамі;
- зображення у вигляді колажу;
- граттаж – продряпування зображення з барвистого шару;
- техніка штриха тощо [3].

Використання в роботі з дітьми з ЗНМ нетрадиційних технік малювання забез-

печує розвиток сенсорної сфери не тільки за рахунок виконання відповідних дій, вивчення властивостей зображуваних предметів, але й завдяки роботі з різноманітним зображувальним матеріалом. Відбувається стимуляція пізнавальної сфери та інтересу дитини (використовуються предмети, що безпосередньо оточують малюка кожен день у новому ракурсі: можна малювати власною долонькою, пальчиками, замість пензлика використовувати колосок або листя дерев). Відбувається розвиток словесно-логічного та наочно-образного мислення, активізація самостійної розумової і мовленнєвої діяльності кожної дитини («Чим я ще можу малювати? Що я можу цим матеріалом намалювати?») [2].

Створюються умови для подолання загальної моторної незручності, розвитку дрібної моторики, які реалізуються за рахунок використання різноманітного зображувального матеріалу, нових технічних прийомів, що вимагають точності рухів, але не обмежують пальці дитини фіксованим положенням (як при правильному триманні олівця чи пензля). Адже для створення зображення завіюються власні долоньки, різні печатки, трафарети, техніка «кляксографія», замість традиційних кисті й олівця [1].

Займаючись «пластилінографією», дитина розвиває умілість рук, зміцнює силу рук; рухи обох рук дитини стають більш узгодженими, а рухи пальців диференціюються: таким чином дитина готує руку до засвоєння складної навички – письма. Усьому цьому сприяє хороше м'язове навантаження пальчиків. У дітей розвивається пінцетне хапання, тобто захоплення дрібного предмета двома пальцями або пучкою, вони також вчаться самостійно здійснювати рух у всіх його якостях: силі, тривалості, спрямованості.

Для створення складного симетричного зображення застосовують техніку «монотипія». Під час такої роботи в міру тренування моторики рук та пальців вдосконалюється стан мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення. Сумісна діяльність дітей та педагога сприяє формуванню психофізіологічної основи мовлення.

Нетрадиційні техніки ізотерапії створюють атмосферу відкритості, невимушеності, розкутості, сприяють розвитку самостійності дітей, їх ініціативності, формують емоційно-позитивне ставлення до образотворчої діяльності. Створення ситуації успіху для кожної дитини дозволяє корегувати її емоційно-вольову сферу, що також позитивно позначається на динаміці мовленнєвого розвитку.

При використанні нетрадиційних технік ізотерапії одночасно вирішуються й окремі лого-корекційні завдання підготовчого періоду (нормалізація мовленнєвого дихання, удосконалення роботи м'язів периферичного мовленнєвого апарату). Так, створюючи зображення за допомогою видудання фарб («малювання мильними бульбашками», техніка «кляксографія»), діти непомітно для себе зміцнюють м'язи губ, а логопед має можливість здійснювати своєрідну дихальну гімнастику, необхідну для дітей із загальним недорозвитком мовлення. Формування активного та пасивного словника відбувається за рахунок використання слів, що позначають предмети, дії та ознаки з урахуванням граматично правильного узгодження їх у роді, числі й відмінку, що сприяє корекції граматичного ладу мовлення. На заняттях із використанням технік ізотерапії діти знайомляться із новими словами, вчаться їх розуміти, розрізняти і, нарешті, вживати ці слова у власному мовленні, що сприяє активізації словника дошкільників [5].

Малювання за сюжетом оповідання з подальшим коментуванням свого малюнка – ефективний прийом роботи над зв'язним мовленням дітей із загальним недорозвитком мовлення. Малювання за певним сюжетом сприяє кращому його осмисленню і підвищенню якості переказу: його зв'язності, послідовності, повноті, інформативності. Якщо в якості наочної опори використовуються малюнки, які створюються дітьми, вони швидше та повніше засвоюють мовленнєвий матеріал, оскільки, такі зображення відіграють роль наочності для мовних вправ.

У продуктивній діяльності значно швидше відбувається розвиток сприймання й усвідомлення мовлення дітьми

тому, що воно набуває дійсно практичної спрямованості та має велике значення для виконання тієї чи іншої запропонованої діяльності. Різні види ізотерапевтичної діяльності позитивно впливають на розвиток мовлення: можна легко створювати проблемні ситуації, що сприяють появі мовленнєвої активності та формують комунікативну спрямованість мовлення [5].

Таким чином, використання нетрадиційних технік ізотерапії в роботі з дітьми з загальним недорозвитком мовлення може сприяти подоланню моторної незграбності (а значить і слабких образотворчих умінь, що демонструються дітьми при проведенні традиційних занять образотворчою діяльністю); ці техніки розвивають окомір і координацію рук, фантазію, творче бачення і уяву; завдяки цьому засобу по-новому відкривається перед дитиною світ, що допомагає активізувати та розширити словниковий запас, дає уявлення про нові можливості взаємодії з предметами, дозволяючи встановити граматичні закономірності при описі своїх дій, а також створює потужну психофізіологічну базу для розвитку мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксенова М. В. Развитие тонких движений пальцев рук у детей с нарушениями речи / М. В. Аксенова // Дошкольное воспитание – М. : АСТ. – 1990. – № 8. – С. 62-65.
2. Григорьева Г. Г. Изобразительная деятельность дошкольников: Учебное пособие для студентов средних педагогических учебных заведений / Г. Г. Григорьева. – М. : Академия, 1997. – 272 с.
3. Комарова Т. С. Занятия по изобразительной деятельности в детском саду / Т. С. Комарова. – М. : Просвещение, 1991. – 176 с.
4. Комарова Т. С. Зарубежные педагоги о детском изобразительном творчестве / Т. С. Комарова // Дошкольное воспитание. – № 12. – 1991. – С. 56-58.
5. Медведева Е. А. Артпедагогика и арт-терапия в специальном образовании : Учеб. / Е. А. Медведева и др. – М. : Академия, 2001. – С. 10-14.
6. Филичева Т. Б. Дети с общим недоразвитием речи. Воспитание и обучение. Учебно-методическое пособие / Т. Б. Филичева, Т. В. Туманова. – М. : Гном-Пресс, 1999. – 80 с.

УДК 376.1 – 056.264:371.311

Л. Ю. Ілляшенко

студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

О. В. Ласточкіна

кандидат педагогічних наук, доцент
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ДИДАКТИЧНА МАТЕМАТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті схарактеризовано стан зв'язного мовлення старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. Автор пропонує використати дидактичні математичні ігри для корекції зв'язного мовлення дітей означеної категорії.

В статье описано состояние связной речи старших дошкольников с общим недоразвитием речи. Автор предлагает использовать дидактические математические игры для коррекции связной речи детей упомянутой категории.

The article describes the state of the connected speech of children of senior preschool age with General speech underdevelopment. The author proposes to use a didactic mathematical games for the correction of coherent speech of children indicated category.

Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, зв'язне мовлення, старший дошкільний вік, дидактична математична гра.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, связная речь, старший дошкольный возраст, дидактическая математическая игра.

Key words: general underdevelopment of speech, coherent speech, senior preschool age, didactic mathematical game.

Постановка проблеми. Достатній рівень мовленнєвого розвитку старших дошкільників із мовленнєвими порушеннями, як визначають реформи дошкільної освіти в Україні, – невід'ємна складова оптимальної підготовки дітей до шкільного навчання. Зміст мовленнєвої підготовки старших дошкільників має забезпечити якісне засвоєння вербальної інформації у наступній освітній ланці, мовленнєву взаємодію із соціумом, що є можливим завдяки високому рівню усного мовлення (А. Богуш, Н. Пахомова, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.).